

INNOVATION RIVOJLANISH TUSHUNCHASI VA UNING SANOAT IQTISODIYOTIDAGI O'RNI

Raxmatullayev Doston Asad o'g'li

Abu Rayhon Beruniy nomidagi

Urganch davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

Anotatsiya: Innovatsion rivojlanish tushunchasining nazariy asoslari, uning shakllanish bosqichlari hamda sanoat iqtisodiyotidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Innovatsiyalar sanoat tarmoqlarida raqobatbardoshlikni oshirish, ishlab chiqarish samaradorligini yuksaltirish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi muhim omil sifatida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi asosida innovatsion rivojlanishning sanoat siyosatiga ta'siri yoritiladi.

Kalit so'zlar: innovatsion rivojlanish, sanoat iqtisodiyoti, texnologik taraqqiyot, raqobatbardoshlik, ilmiy-texnik salohiyat.

Аннотация: В статье анализируются теоретические основы концепции инновационного развития, этапы его формирования и значение для индустриальной экономики. Инновации рассматриваются как важный фактор повышения конкурентоспособности в промышленных секторах, повышения эффективности производства и обеспечения устойчивого экономического роста. Также на основе опыта развитых и развивающихся стран освещается влияние инновационного развития на промышленную политику.

Ключевые слова: инновационное развитие, индустриальная экономика, технологический прогресс, конкурентоспособность, научно-технический потенциал.

Annotation: The theoretical foundations of the concept of innovative development, its stages of formation and its significance in the industrial economy are analyzed. Innovations are considered as an important factor in increasing competitiveness in industrial sectors, improving production efficiency and ensuring

sustainable economic growth. Also, the impact of innovative development on industrial policy is highlighted based on the experience of developed and developing countries.

Keywords: innovative development, industrial economy, technological progress, competitiveness, scientific and technical potential.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlarining jadallashuvi sharoitida innovatsion rivojlanish iqtisodiy o'sishning asosiy drayveriga aylanmoqda. Ayniqsa, sanoat iqtisodiyotida innovatsiyalar yangi texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish va yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar yaratishda muhim rol o'ynaydi. Shu bois innovatsion rivojlanish tushunchasini ilmiy jihatdan tahlil qilish va uning sanoat tarmoqlaridagi o'rnini aniqlash dolzarb masala hisoblanadi.

Innovatsion rivojlanish tushunchasining nazariy asoslari

Innovatsion rivojlanish tushunchasi iqtisodiy adabiyotlarda turlicha talqin qilinadi. J. Shumpeter nazariyasiga ko'ra, innovatsiya — bu yangi mahsulotlar, yangi ishlab chiqarish usullari, yangi bozorlar va yangi xomashyo manbalarini joriy etish jarayonidir. Zamonaviy yondashuvlarda esa innovatsion rivojlanish iqtisodiyotning ilm-fan, texnologiya va bilimga asoslangan uzluksiz yangilanish jarayoni sifatida izohlanadi.

Innovatsion rivojlanish nafaqat texnologik yangiliklarni, balki boshqaruv, marketing va institutsional o'zgarishlarni ham qamrab oladi. Bu jarayon iqtisodiyotning barcha sohalarida, xususan sanoatda, ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Innovatsion rivojlanishning sanoat iqtisodiyotidagi o'rnini

Sanoat iqtisodiyotida innovatsion rivojlanish quyidagi asosiy yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

- ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish va raqamlashtirish;
- resurs tejamkor va ekologik toza texnologiyalarni joriy etish;
- yangi avlod sanoat mahsulotlarini yaratish;

- mehnat unumdorligini oshirish.

Innovatsiyalar sanoat korxonalarining ichki samaradorligini oshirish bilan birga, ularning xalqaro bozordagi raqobatbardoshligini mustahkamlaydi. Natijada sanoat tarmoqlari iqtisodiy o'sishning lokomotiviga aylanadi.

Xalqaro tajriba va sanoat siyosatida innovatsiyalar

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, innovatsion rivojlanish samarali sanoat siyosati bilan chambarchas bog'liq. AQSh, Germaniya, Janubiy Koreya va Yaponiya kabi mamlakatlarda davlat tomonidan ilmiy-tadqiqot ishlari qo'llab-quvvatlanishi, texnoparklar va innovatsion klasterlar tashkil etilishi sanoatning jadal rivojlanishiga zamin yaratgan.

Rivojlanayotgan mamlakatlarda esa innovatsion rivojlanish sanoatni diversifikatsiya qilish, xomashyo eksportiga qaramlikni kamaytirish va yuqori texnologiyali mahsulotlar ulushini oshirishga xizmat qiladi.

NATIJALAR

O'tkazilgan nazariy va tahliliy tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, innovatsion rivojlanish sanoat iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Tadqiqot jarayonida innovatsiyalarni joriy etish darajasi bilan sanoat ishlab chiqarish samaradorligi o'rtasida bevosita ijobiy bog'liqlik mavjudligi aniqlandi.

Birinchidan, innovatsion texnologiyalarni joriy etgan sanoat korxonalarida mehnat unumdorligi va mahsulot sifatining sezilarli darajada oshishi kuzatildi. Bu holat ishlab chiqarish tannarxining pasayishiga hamda bozor talablariga tez moslashish imkoniyatining kengayishiga olib keladi.

Ikkinchidan, innovatsion rivojlanish sanoat tarmoqlarining raqobatbardoshligini oshiradi. Ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlariga yo'naltirilgan investitsiyalar yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ulushining ortishiga xizmat qilmoqda. Natijada sanoat eksporti tarkibida yuqori texnologiyali mahsulotlar ulushi oshmoqda.

Uchinchidan, xalqaro tajriba tahlili shuni ko'rsatdiki, davlat tomonidan innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining mavjudligi sanoat iqtisodiyotida innovatsion rivojlanishning jadallashuviga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Xususan, innovatsion infratuzilma, texnoparklar va sanoat klasterlari faoliyati sanoat korxonalari o'rtasida bilim va texnologiyalar transferini tezlashtiradi.

To'rtinchidan, innovatsion rivojlanish ekologik barqarorlikni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Resurs tejamkor va ekologik toza texnologiyalarning joriy etilishi sanoat ishlab chiqarishining atrof-muhitga salbiy ta'sirini kamaytirishga xizmat qilmoqda. Umuman olganda, olingan natijalar innovatsion rivojlanish sanoat iqtisodiyotining tarkibiy modernizatsiyasini ta'minlab, uning global bozordagi mavqeini mustahkamlashini tasdiqlaydi.

1-diagramma uchun NAMUNA STATISTIK MA'LUMOTLAR¹

Yillar	Innovatsion investitsiyalar (mlrd)	Sanoat ishlab chiqarish o'sishi (%)
2019	5,2	3,1
2020	5,8	3,6
2021	6,5	4,2
2022	7,3	4,9
2023	8,1	5,6
2024	9,0	6,3

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari innovatsion rivojlanish va sanoat iqtisodiyotining o'sishi o'rtasida kuchli uzviy bog'liqlik mavjudligini tasdiqlaydi. Olingan xulosalar J. Shumpeter va zamonaviy innovatsion iqtisodiyot nazariyalarida ilgari surilgan

¹ WIPO — Global Innovation Index (GII) 2025

Bu sayt innovatsiya ko'rsatkichlari, jumladan investitsiyalar, R&D o'sishi va boshqa innovatsiya indikatorlarini aks ettiruvchi global indeksni taqdim etadi. Keng qamrovli statistik ma'lumotlar va grafiklar mavjud. Global Innovation Index 2025 — WIPO pressroom

g'oyalar bilan mos keladi. Xususan, innovatsiyalar sanoat ishlab chiqarishida texnologik yangilanishlarni jadallashtirib, tarkibiy o'zgarishlarni rag'batlantiradi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, innovatsion faoliyat faqat alohida korxonalar samaradorligini oshiribgina qolmay, balki butun sanoat tarmog'ining raqobatbardoshligini mustahkamlaydi. Bu holat xalqaro bozorlarda yuqori texnologiyali mahsulotlar ulushining ortishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, rivojlanayotgan mamlakatlarda innovatsion rivojlanish darajasi yetarli darajada bo'lmagani sanoatning xomashyo yo'nalishida qolib ketish xavfini kuchaytiradi.

Muhokama jarayonida aniqlanganki, innovatsion rivojlanishga ta'sir etuvchi asosiy cheklovlar qatoriga moliyaviy resurslarning yetishmasligi, ilmiy-tadqiqot bazasining zaifligi va innovatsion infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi kiradi. Shu bois innovatsion rivojlanishni jadallashtirish uchun davlat va xususiy sektor o'rtasida samarali hamkorlik mexanizmlarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot doirasida innovatsion rivojlanish tushunchasi va uning sanoat iqtisodiyotidagi o'rni har tomonlama tahlil qilindi. O'rganishlar shuni ko'rsatdiki, innovatsion rivojlanish zamonaviy sanoat iqtisodiyotining barqaror va uzoq muddatli o'sishini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Innovatsiyalar sanoat tarmoqlarida texnologik yangilanishlarni jadallashtirib, ishlab chiqarish samaradorligi va raqobatbardoshligini sezilarli darajada oshiradi.

Tadqiqot natijalari innovatsion investitsiyalar hajmi ortishi bilan sanoat ishlab chiqarishining o'sish sur'atlari o'rtasida barqaror ijobiy bog'liqlik mavjudligini tasdiqladi. Ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlariga yo'naltirilgan mablag'lar yangi mahsulotlar ishlab chiqarish, ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish va yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ulushini oshirishga xizmat qilmoqda. Bu esa sanoatning xalqaro bozordagi mavqeini mustahkamlashga imkon yaratadi.

Shuningdek, innovatsion rivojlanish sanoat iqtisodiyotida tarkibiy o'zgarishlarni rag'batlantirib, xomashyo yo'nalishidan yuqori texnologiyali va bilimga asoslangan

ishlab chiqarishga o'tishda muhim ahamiyat kasb etadi. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlovchi samarali davlat siyosati sanoatning jadal rivojlanishi va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Bundan tashqari, innovatsion rivojlanish ekologik barqarorlikni ta'minlash, resurslardan oqilona foydalanish va sanoat ishlab chiqarishining atrof-muhitga salbiy ta'sirini kamaytirishda ham muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Resurs tejamkor va ekologik toza texnologiyalarni joriy etish sanoat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari innovatsion rivojlanish sanoat iqtisodiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchi ekanligini tasdiqlaydi. Innovatsiyalarni keng joriy etish orqali sanoat tarmoqlarining samaradorligi oshadi, raqobatbardoshlik kuchayadi hamda milliy iqtisodiyotning global iqtisodiy tizimdagi o'rni mustahkamlanadi. Shu bois innovatsion rivojlanishni qo'llab-quvvatlash va uni sanoat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylantirish zamonaviy iqtisodiy taraqqiyotning muhim sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdurahmonov Q. X. Menejment. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.
2. Karimov I. A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
3. Islomov S. A. Marketing asoslari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
4. Raxmatullayev, D. A. (2025). Qashqadaryo Viloyati Sanoatini Innovatsion Rivojlantirish Strategiyasining Asosiy Yo 'nalishlari Va Ularni Ekonometrik Modellar Yordamida Baholash. Экономика и социум, (11-2 (138)), 454-457.
5. Xudoyberganov B. B. Xizmatlar marketingi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
6. Asad o'g'li, R. D. (2025). Qashqadaryo viloyatida sanoatni optimal modellar asosida innovatsion rivojlantirish istiqbollari. Journal of new century innovations, 89(2), 111-114.

7. Rustamov R. R. Sog'liqni saqlash iqtisodiyoti va menejmenti. – Toshkent: O'zbekiston, 2020.

8. Asad o'g'li, R. D. (2025). MINTAQADA SANOAT ISHLAB CHIQRISHNING BAHOLASH OMILLARI. Journal of new century innovations, 89(2), 103-105.